

СОВРЕМЕННОСТЬ

4

СОВРЕМЕНОСТ

списание за литература култура и уметност
бр.4, 2004

Скопје, година 51

Издавачки совети:

д-р Димитар Бошков (претседател),
Светлана Христова-Јоциќ, Евтим Манев,
д-р Науме Радически, д-р Георги Сталев,
д-р Васил Тоциновски и Радован П.Цветковски

Редакција:

м-р Методи Манев, м-р Виолета Мартиновска и
д-р Васил Тоциновски (главен и одговорен уредник)

Ликовно-графичко уредување:

Илија Богоевски

Лектор:

Верица Тоциновска

Компјутерска подготовка и печат:

Академски печат, Скопје

Списанието излегува петпати годишно со материјална поддршка од Министерството за култура на Република Македонија. Материјалите до еден авторски табак, се доставуваат на дискета и печатен текст на македониан тајмс 12, не се рецензираат и не се враќаат. Адреса: Списание "Современост", Скопје, ул. Франклин Рузвелт 8, пош. фах 221. Чек с/ка 300000001185473, Даночен број 4030988132811 Комерцијална банка а.д. Скопје Годишната претплата изнесува 500 денари, за странство 40 евра.

СОДРЖИНА

Благоја ИВАНОВ ТРИПТИХ (АРСО, ПЕРСА, ВАНЧЕ)	7
Иван ЧАПОВСКИ ЕПИТАФИ КОН ПЕСНИТЕ “ПЕСНИ-НАДВОР ОД ВРЕМЕТО”	24
Весна МОЈСОВА ПОПЛАДНЕВНО КАФЕМУАБЕТЕЊЕ	43
Бистрица МИРКУЛОВСКА СОНУВАН СОН	48
Васил ДРВОШАНОВ ЗЕЛЕН ГОГО	51
Виолета МАРТИНОВСКА ЕПИСТОЛА ЗА СВЕТООБРАЗНОСТА	53
60 ГОДИНИ АСНОМ	
Александар ИЛИЕВСКИ НАРОДНОТО ПРОСВЕТУВАЊЕ И НАРОДНИТЕ УНИВЕРЗИТЕТИ ВО МАКЕДОНИЈА ЗА ВРЕМЕ НА НОБ	54
Васил ТОЦИНОВСКИ КНИГАТА “ДА ЖИВЕЕ МАКЕДОНИЈА” НА И. Д. МАКЕДОНСКИ ОД 1898 ГОДИНА	60
Јусуф СУЛЕЈМАН ЕДЕН ЦВЕТ ОД СКОПЈЕ	69
Марјан ПАТЛИЦАНКОВСКИ ХЕРМЕНЕВТИЧКА АНАЛИЗА НА ПЕСНАТА “ЧЕДОМОРКА” ОД СЛАВКО ЈАНЕВСКИ	74
Ранко МЛАДЕНОСКИ НАРАТИВНИТЕ СЕГМЕНТИ ВО РОМАНОТ “ПРОРОКОТ ОД ДЕСКАНТРИЈА” ОД ДРАГИ МИХАЈЛОВСКИ	78
Љубиша СТОЈАНОВИЌ ГАБРИЕЛ-СИДОНИ КОЛЕТ КЛАСИК СПОРЕД ОСОБЕНОСТИТЕ НА НЕЈЗИНАТА УМЕТНОСТ И СПОРЕД ВРЕДНОСТА НА НЕЈЗИНОТО ДЕЛО.....	90
ИСЧЕКОРУВАЊА	
Славчо КЕВИЛОСКИ ЧОВЕКОТ ШТО ПРЕМНОГУ ГИ САКАШЕ ЛУЃЕТО.....	101

ПРИОПШТУВАЊА

Страници за списанието “Кворум”, Загреб, Хрватска

Милорад СТОЈЕВИЌ МРЗНЕЊЕ, ОДБЛЕСОЦИ	116
Бранко ЧЕКЕЦ ДВЕ ПАТНИ, ДВЕ ВОДООТПОРНИ.....	118
Бранко МАЛЕШ КОЛКУ СЕ УБАВИ АСИСТЕНТИТЕ НА ФИЛОЗОФСКИОТ ФАКУЛТЕТ.....	121
Крешимир МИЌАНОВИЌ НОЌТА И ДЕНОТ КОГА ЈА ОДБРАНИВМЕ РЕПУБЛИКАТА	125
Зденка ЛЕКО О КОЛКУ ТАЖНИ ЛЉУБОВИ СОНИВ. ЈА ИМА ЛИ МОЈАТА МЕЃУ НИВ?	130
Милко ВАЛЕНТ ОДЕБЕТЕ, ПАРАЛЕЛНИ ИДИОТИ.....	131
Мирослав МИЌАНОВИЌ МАШКОДОБА / ПЕТГОДИШНИВРЕМИЊА	132
КРИТИЧКИ ПРЕГЛЕД	
Гане ТОДОРОВСКИ АНТЕВОТО И АНТЕВСКОТО ВО СОВРЕМЕНАТА МАКЕДОНСКА ПОЕЗИЈА	135
Вера ВЕСКОВИЌ-ВАНГЕЛИ МЕМОАРСКИОТ ЗАПИС НА КИРО ГЛИГОРОВ	138
Гане ТОДОРОВСКИ ЛЕКЦИИ ПО САМОЗАПОЗНАВАЊЕ	144
Владислава СПИРОСКА ИЗГУБЕНОСТА НА ЧОВЕКОТ.....	151
Стојан КОЧОВ ГЛАС ВИВНАТ ВО ОГНЕНА ЛИНИЈА	153
Владислава СПИРОСКА НЕОБИЧНА ИНТРОСПЕКЦИЈА	155
Ранко МЛАДЕНОСКИ ПОЕТСКА ОБНОВА НА ДЕТСТВОТО	157
Радован П. ЦВЕТКОВСКИ СКОПСКОТО КАЛЕ И НЕГОВАТА ТАЈНА	159

Ранко МЛАДЕНОСКИ

НАРАТИВНИТЕ СЕГМЕНТИ ВО РОМАНОТ „ПРОРОКОТ ОД ДИСКАНТРИЈА“ ОД ДРАГИ МИХАЈЛОВСКИ

(*прв дел*)

1. Минајојо; 1.1. *Имејо;* 1.2. *Сидој;* 1.3. *Узорницајо;* 1.4. *Дуализмој;* 1.4.1. *Василиј и имејо vs Теофилакј и реноминацијајо;* 1.4.2. *Деградирање на дуализмој = јојврра на Богомилсјојо;* 1.5. *Новозавешен модифициран паралелизам;* 1.5.1. *Делајо на Исус vs делајо на Василиј;* 1.5.1.1. *Исус со Самарјанкајо vs Василиј со Асамјанкајо;* 1.5.1.2. *Лазаровојо воскресение vs Воскреснувањето на јарикој Лазар;* 1.5.2. *Демистификација на евангелскијо чуда;*

2. Сегајнојо; 2.1. *Реноминација;* 2.1.1. *Дискантрија;* 2.2. *Сидој - Бог и јавол;* 2.2.1. *Морфологијајо на сидој;* 2.3. *Осојницајо и сонцејо;* 2.4. *Возој;* 2.4.1. *Црвениој воз vs синиој воз;* 2.5. *Бегсјојо;*

3. Иднинајо.

Романот „Пророкот од Дискантрија“ од Драги Михајловски е објавен во 2001 година од издавачката куќа „Каприкорнус“ од Скопје. Станува збор за приказна којашто поврзува настани од македонското тло од два периода со огромна временска дистанца. Првиот период е крајот на единаесеттиот и почетокот на дванаесеттиот век, а вториот е крајот на дваесеттиот век. Така и е поделен романот - на два дела. Првиот ги третира настаните и личностите (ликовите) од единаесеттиот и дванаесеттиот век, додека вториот дел се однесува на настани од нашата

современост - крајот на дваесеттиот век. Значи, првиот дел е преокупиран со историјата (минатото), додека вториот дел со актуелното (сегашноста).

Романот е структуриран во форма на дијалог меѓу Василиј, проповедник на Богомилството, и Теофилакт, Архиепископ охридски. Но, дали станува збор за дијалог во вистинска смисла на зборот? Василиј, кој по чуден (чудесен, фантастичен) сплет на околности по својата смрт во почетокот на дванаесеттиот век, „вратен од долгиот полусон“ се наоѓа себеси во Скопје во годината 1991, ја раскажува приказната покрај гробот на Теофилакт. При раскажувањето навистина имаме директно обраќање до Теофилакт, но тој не учествува во конверзацијата (во наративниот тек). За Теофилакт дури и не може да се каже дека е пасивен слушател, зашто во романот нема ниту еден индикатор за тоа дека Теофилакт на кој и да е начин учествува во разговорот (комуникацијата). Пред Василиј, впрочем, не е Теофилакт, ами неговиот гроб, неговата могила. Би се рекло дека текот на наративната е повеќе лична исповед на Василиј пред самиот себеси, отколку дијалог меѓу Василиј и Теофилакт. Ниту во еден сегмент на дискурсот Теофилакт не се вклучува во комуникацијата. Тој е повеќе замислен соговорник од страна на Василиј, отколку вистински соговорник. Токму затоа може да се каже дека не станува збор за дијалог, ами за монолог на богомил-

скиот проповедник Василиј. Тој монолог, таа исповед на Василиј, е насочена кон гробот, кон могалата на Теофилакт, зашто токму тој, Теофилакт, е еден од двата носечки ликови (актанти) на наративната програма.

Во првиот дел од романот Василиј раскажува за настаните од една огромна временска дистанца. Тој, Василиј, е сместен во крајот на дваесеттиот век пред могалата на Теофилакт и зборува за настани од единаесеттиот и дванаесеттиот век во кои и самиот бил учесник. Овде се соочуваме со еден дисконтинуитет меѓу времето на раскажувањето (кога се раскажува) и времето на раскажаното (кога се случува дејството за коешто се раскажува). Ваквата конструкција на наратијата има своја функција - да поврзе настани кои се случуваат со временско разминување од околу осум - девет века и тие настани да ги спои со атрибутот истозначност. Таков атрибут добиваат и настаните од вториот дел на романот за кои Василиј раскажува од аспект на сегашноста - раскажува кон крајот на дваесеттиот век за настани од крајот на истиот тој век. И овде Василиј му се обраќа на Теофилакт (поточно на гробот, могалата од Теофилакт), иако сега течат настани во кои Теофилакт не е директен учесник.

Меѓутоа, Теофилакт е учесник во настаните кои се раскажуваат во првиот дел од романот. Тоа што Теофилакт и во наративната програма од вториот дел на романот извршува иста функција (тој, наизглед, ја има улогата на крајно пасивен примач - адресат во процесот на комуникацијата) претставува детерминирање на линкот (врската) меѓу случувањата од 11 - 12 век од една и 20 век од друга страна. Понатамошната елаборација на наративните сегменти ќе покаже (а тоа, впрочем, е и во неколку наврати експлицитно потенцирано во романот) дека коренот на настаните во 20 век се наоѓа токму во збиднувањата од 11 - 12 век.

Просторот (проксемичките кодови) во кој се случуваат настаните е уште една врска (линк) меѓу првиот и вториот дел на романот. Безмалку сите збиднувања се случуваат на тлото на Македонија (Охрид, Скопје, Гевгелија, Солун), а само еден мал (но значаен) сегмент од наратијата се одвива во Цариград (спалувањето на Василиј во 1111 година). Времињата и настаните се испреплетуваат на еден простор кој си има(л) свое име, но по тој простор и по тоа име посегаат сите поради неговото славно минато (и на името и на просторот). Тој простор, иако со име, сепак е безимен за дојденците со подли намери во 11 век и е преименуван од дојденците со подли намери во 20 век. На сите кои доаѓаат како јабанџии просторот наречен Македонија (и во 11 - 12 и во 20 век) целта им е иста - да го преименуваат и да го реидентификуваат тој простор и тој народ кој со векови живее на тоа тло.

Наративната структура во „Прокрот од Дискантрија“ се темели врз неколку сегменти. Тоа се раскажувачки единици (материјал) со чија помош се гради (конструира) наратијата (ткивото) на романот. Како прв и основен генерирачки елемент е *името*. Станува збор за проблематизирање на името на македонскиот народ и името на македонската држава. Друг мошне важен сегмент е рефлексивната на *библискиите новозаветни мотиви* во наративниот тек. Како елемент со кој се конструира раскажувањето е и инволвирањето на основните постулати на *божомилскојто движење* (дуализмот) на македонската земја. *Сидој* е исто така еден од наративните сегменти како неантропоморфен лик со богата симболичка функција. Меѓу симболите фигурира и *узорницата* како наративна единица. Во вториот дел од романот, покрај некои од веќе наведените, наративни сегменти се и *црвениот воз* и *синиот воз*. Покрај овие раскажувачки елементи, во романот се јаву-

ваат и други, но со поредуцирана функција, а тоа се *бегсџивойџо, олмаздаџиџа и оџноџи*.

1. МИНАТОТО

Првиот дел од романот „Пророкот од Дискантрија“ е исполнет со настани од минатото чии ефекти во голема мера се рефлектираат во сегашноста. Станува збор, како што веќе потенциравме, за времето од крајот на 11 и почетокот на 12 век. Местото каде што се одвиваат клучните настани е Охрид, а на крајот и Цариград. Во основата на наративната програма лежат два темелни конфликта. Првиот конфликт е меѓу македонскиот народ во рамките на Охридската архиепископија од една, и немакедонскиот Архиепископ Теофилакт од друга страна. Вториот значаен конфликт е христијанското учење од една, и богомилското движење од друга страна. Овие два основни конфликта се реализираат преку веќе маркираните наративни сегменти.

1.1. Името

Името претставува една од категориите со чија помош се врши идентификација. Проблематизирањето на името автоматски означува проблематизирање на идентитетот. Во „Пророкот од Дискантрија“ станува збор за проблематизирање (негирање) на националниот идентитет на македонскиот народ. Тоа прашање на проблематизираниот национален идентитет се јавува на почетокот на романот, но временски во 20 век. Меѓутоа, корените на ваквиот проблем лежат во 11 век. Олицетворение на оспорувањето на националниот идентитет е Архиепископот Теофилакт којшто и многу векови по смртта остава свој белег (знак/ нишан) кој не само што ќе сведочи, туку и константно активно ќе влијае врз губењето и обезличувањето на македонскиот национален идентитет. Тој знак (белег/ нишан) на крајот на 20 век ќе се јави во форма на сид

(бедем) кој ќе значи реноминација (преименување) на македонскиот национален идентитет. Темелите на тој проблем со идентитетот се поставени од Теофилакт со неговата активност во Охрид, со пишувањето на житието за Свети Климент и со неговите бројни писма во кои ниту еднаш не го спомнува името на Македонците. Во врска со тоа, Василиј вака му се обраќа на Теофилакт:

„Алал да џи е! Никаде и ни еднаш не ни џо сџомна висџинскоџо име! Неве-роџаџино е како никоџаџи и никаде не џи се џровна дури ни на џрешка! Твоџоџџ брилиџанџен ум очигледно мислел на сџ!“¹

Ја потенцираме последната реченица (*Твоџоџџ брилиџанџен ум очигледно мислел на сџ!*) која допушта да се изведат импликации кои говорат за добро обмислената намера на Теофилакт да работи на реидентификација на македонскиот народ. За да се акцентираат ваквите предикати на Теофилакт, во романот се потенцираат неговите чести реноминации (преименувања) на македонскиот народ. Тој, Теофилакт, овој народ го реноминира (преименува) во *Буџари*², *смрзливи варвари*³, *варварски койлиџа*⁴, *смрзливи жабџи*⁵ и слично. Ваквата етикета (сема, атрибут) на Теофилакт му се прилепува и експлицитно од страна на Василиј:

„Заџџџо џреку скроџуваџеџџо на варвариџџинаџџа џџџо ја виде во нас си имаше џонџеџџено да нџ најџераџи да заборавиме кои сме и џџџо сме...“⁶ И уште: *„Добро се окисели џвоеџџо блаженсџџиво на ова џоле. Ни џо зеде имеџџо, нџ фрли во вечна кавџа со нашиџџе сосеџџи Буџариџџе за корисџџи да имаџџџ нашиџџе сџџџџџани -*

¹ Драги Михајловски, „Пророкот од Дискантрија“, Каприкорнус, Скопје, 2001, стр. 27. (Во понатамошните фусноти: ПД).

² ПД, стр. 29.

³ ПД, стр. 22.

⁴ ПД, стр. 25.

⁵ ПД, стр. 27.

⁶ ПД, стр. 27.

Ромејциите. Типично византиски, би рекле генес Американциите...“.⁷

Името (на македонскиот народ и на македонската држава) е основниот нарративен сегмент во романот. Врз проблемот со името, всушност, е изградена целосната конструкција на раскажувањето. Тоа особено е согледливо во вториот дел (во сегашноста) од романот „Пророкот од Дискантрија“ каде конфликтот зачнат во првиот дел (минатото) сè повеќе и повеќе се продлабочува.

1.2. Сидот

Сидот е неантропоморфен лик, симбол за сите препреки (и негирања) кои се поврзани со името (националниот идентитет) на Македонија и на Македонците. Во семантичкото јадро на овој симбол се инкорпорирани сите причини за конфликтот во врска со името. Тој (сидот) изникнува (ја манифестира својата сила) кон крајот на 20 век, но темелот (на конфликтот = сидот) е поставен уште во 11 век од страна на Теофилакт. Сидот е бедем за оние чиј идентитет е проблематизиран (негиран). Тој (сидот) е поставен во функција на огромна пречка (противник) на оние (субјекти) кои се стремат (се насочени кон тоа) да си го вратат своето име (објект):

„Име! Име ни треба. Мора да најдеме начин да го искачиме сидов, да му дојдеме до главата што никој досега од нас не ја видел и по вториот да се стикнеме со име“.⁸

Сидот не случајно добива епитети од типот „тешен“⁹. Темното (мракот) е импликација за злото, за ѓвалот. Во тој сид народот гледа најголем непријател, го гледа злото во неговото најстрашно издание кое претендира да му го одземе на тој народ најсветото, најважното - идентитетот. Темелите на тој страшен сид се

поставени од раката на Теофилакт (во минатото):

„Ја пророге душатта на Саитана само за да им се одмаздиш на простациите мокренци, оние одвратни вратови што, според тебе, немаа ни најмала надеж да добијат глави, а што сега добија сид прео себе, голем и недостижен, оној бедем чиј темел го ури свесно ти прео девети век во мигови на страв, омраза, мислечко лудило“.¹⁰

Со текот на времето сидот сè повеќе и повеќе расте, се зголемува бедемот. Тоа значи дека народот чиј идентитет е поставен пред сомнеж и пред голема опасност секојдневно низ вековите се соочува со сè поголема и поголема пречка (противник) која кулминацијата ја достигнува на крајот на 20 век. Сидот сега станува чудовиште, змеј¹¹, кој има намера да бара жртви, а тоа е двомилионскиот народ на угорницата, како што често ја нарекува Василиј државата Македонија чие име е под лупа на бројните негатори од минатото, сегашноста и иднината.¹² Такви жртви

¹⁰ ПД, стр. 28.

¹¹ Ваквата транскрипција на симболот „сид“ асоцира на разните чудовишта од фолклорната традиција на кои постојано им се принесуваат жртви. Наративната програма во таквите приказни бара јунак кој со сила, но многу често и со мудрост, ќе го победи и ќе го уништи чудовиштето. Во таа смисла, сидот во романот би бил метаморфозиранио чудовиште од приказните. Со оглед на шематизираноста на фолклорните приказни, една од импликациите на романот би била дека тоа чудовиште (сидот) „плаче“ по јунак кој ќе знае и ќе умее да го уништи (сидот).

¹² Во романот многу вешто се манипулира со ваквите категории од временската оска. Со оглед на тоа што дејството во романот почнува со 20 век, па продолжува со 11 - 12 век, а потоа повторно се враќа во 20 век, настанува мешање на минатото, сегашноста и иднината. Годината 1991 е сегашност кога се зборува за дејството во таа година, таа е иднина кога се случуваат настани од 11 век, но таа е исто така и минато кога се случуваат настани од, да речеме, 1999 година. Со тоа се маргинализира (или се анулира) значењето на категоријата време. Тоа е особеност на мито-

⁷ ПД, стр. 29-30.

⁸ ПД, стр. 10-11.

⁹ ПД, стр. 14.

и навистина се прават во последната деценија на 20 век. Тоа секако зборува за вековниот раст на тоа чудовиште кое е зачатото таму некаде во далечното минато, во 11 век, и кое постојано е потхранувано со тенденциозните стремежи на лакомите претенденти кон македонскиот идентитет. Површно гледано, временската дистанца во наративниот тек можеби на некој начин ја амортизира силата на сидот, силата на тоа чудовиште, но предикативноста во вториот дел од романот експлицира нешто сосема друго. Сидот се здобива со бескрајни димензии и со немерлива сила. Барањето спас од тој сид, од тоа неколкувековно чудовиште, е преокупација на цел еден народ. Староста на сидот имплицира дека постои опасност приказните за него да станат мит и на таков начин тој (сидот) да стане бесмртен, неуништулив. Во сознанието за таквата можност, всушност, треба да се бара коренот на стравот од тој сид - чудовиште.

1.3. Угорницата

Угорницата претставува код којшто ја надополнува наративната програма чијашто цел е да ги експлицира категориите *мака*, *несреќа*, *болка*, *шаѓа* кај народот чиј национален идентитет се уништува. Во ваквиот глобален семантички код на романот, симболот на угорницата се вклучува како сегмент кој ќе помогне во детерминацијата на таа огромна несреќа што го снашла македонскиот народ. Угорницата, всушност, е симбол (знак), условно речено друго име (идентитет) за земјата Македонија.¹³

лошката свест која се развива под влијание на непознатото и несовладливото.

¹³ Василиј, меѓу другото, раскажува: „...а не, уишће веднаш, по соземањето од ситресој шито го доби по она прво морбиодно иладне во Охрид, да ја црекрстиши оваа мачна угорнина во варварска земја...“ (ПД, стр. 22.). Импликацијата е јасна кога ќе се земе во контекст името, односно преимувањето (прекрстувањето) на Македонија.

Угорницата е просторна категорија, односно проксемички код. Просторот којшто е дефиниран со поимот *угорница* подразбира ограниченост со две точки. Едната од тие две точки се наоѓа на пониско рамниште од другата точка (која се наоѓа на повисоко рамниште). Релацијата од едната (пониска) до другата (повисока) точка се детерминира со поимот *угорница*. Релацијата, пак, од другата (повисока) до првата (пониска) точка се определува со поимот *удолница*. Движењето (совладување простор) по првата релација (угорницата) подразбира употреба на поголема сила (енергија) поради потребата од совладување на висинската разлика во правец од пониска кон повисока точка. И обратно. Движењето по втората релација (удолницата) подразбира употреба на помала сила (енергија) затоа што се совладува висинска разлика во правец од повисока кон пониска точка.¹⁴ Значи, совладувањето на угорницата подразбира употреба на поголема сила, трошење повеќе енергија за што е потребен напор кој создава *мака*.¹⁵ Затоа, многу често симболот угорница во романот е збогатен со епитетот (атрибутот) *мачна*: „*оваа мачна угорнина*“; „*мачнава угорница*“. Тоа значи дека народот којшто живее „на угорницата“¹⁶ е подложен на секојдневен напор, односно *мака*. Тој народ живее во секојдневна *мака* која подразбира изминување пат на релацијата *безименост* ==> *именување*. Очигледно е дека точката *без-*

Синтагмата „оваа мачна угорнина“ на тој начин (контекстот) се декодира во „Македонија“.

¹⁴ Физичките закони од областа на кинетиката секогаш ја земаат предвид силата на гравитацијата.

¹⁵ Токму во ваквите импликации од угорница до *мака* ја гледаме мотивираноста на симболот угорница во таков контекст како што е употребен во овој роман.

¹⁶ Потенцираме дека станува збор за „угорница“ со оглед на можните (во овој контекст невалидни и ирелевантни) импликации дека „секоја угорница е истовремено и *удолница*“.

именосѝ е долу, а точката именување е горе, бидејќи станува збор за угорница. Маката на народот е во оспорувањето на неговиот идентитет (безименост) и тој народ мора постојано да вложува напор за да ја елиминира таа мака (да стигне до точката именување). Таа релација што треба да ја совлада народот (безименосѝ ==> именување) е еден од наративните сегменти кој безусловно ја овозможува (и ја оправдува) реализацијата на наративната програма во романот.

1.4. Дуализмот

Функцијата на богомилското движење како еден од наративните сегменти во „Пророкот од Дискантрија“ е да го „болдира“, да го потенцира конфликтот кој е носител на една од основните наративни програми - конфликтот меѓу Теофилакт (олицетворение на уништувачите на националниот идентитет на Македонците) и Василиј (олицетворение на бранителите на националниот идентитет на Македонците). Веќе спомнавме дека токму тој конфликт е основниот генератор на нарацијата во овој роман. Од една страна е Теофилакт, немакедонски Архиепископ во македонската Охридска архиепископија, а од друга страна е Василиј, Македонец кој го шири Богомилството во Македонија како отпор (противтежа) на византиската (ромејската) намера за национално обезличување на Македонците.

Станува збор, всушност, за едно верско, но и политичко и социјално движење кое се појавило во Македонија во 10 век и кое подоцна се проширило на целиот Балкански Полуостров, па дури и во некои западноевропски земји. Во основата на Богомилството лежи неговата спротивставеност кон основните постулати на христијанството поради што ова движење било детерминирано од страна на црквата како ерес. Во основата на богомилското движење е дуализмот, двојството на светот. Според богомилите

(или богунемилите како што ги нарекува Презвитер Козма во својата „Беседа против новопојавената богомилска ерес“) сè што е небесно и духовно е творба на Бога, а сè што е земно и телесно е дело на ѓаволот, сатаната. Бог „ја создал вселената од четири елементи: оган, воздух, вода и земја. Поштоа создал седум небеса. Создал безброј ангели ишто уйравувале со вселената. Со нив создал и еден помошник наречен Самаил, Саџанаил или Саџана, како ишто е нарекуван разновидно во мнозубројните ѝексѝови. Во 'Беседата' на Козма тој е наречен ѓавол или мамон. Саџаната ги наоѓледувал оруѓиите началници и во еден момент ѝосакал целата вселена да е неѓова. Ги пообуцнал ангелиите да ѝреминат на неѓова страна... Госѝоод ја оѝкрил оѝшѝата намера и ги ироѝтерал. Им ја оѓзел божѝтвената светѝлина и ги ѝтурнал сѝије ѓреѝници на земниот светѝ... Ангелиите ја поѝдигнале земјата од среде водите и ѝтаа се исушила. Од венеѝот на еден анѓел Саџаната ги нацравил небесните светѝилки. Поштоа ги создал: дождот, снегот и нао сѝије ѝтворби уйравувале ангелиите. На земјата ѝ наредил да раѓа разни живоѝни, орвја, ѝреви, а на морињата - риби. Така Саџаната изградил уште едно небо поо оруѓиите седум небеса“.¹⁷

Според богомилите, значи, добриот Господ владеел на небото, а лошиот ѓавол владеел на земјата. Богомилите не го почитувале крстот, не се крстеле пред иконите, не ја признавале причесната, а за светите мошти тврделе дека се само обични коски и дека сите чуда во библиските книги се само обична измислица.

„Висѝинскоѝо Хрисѝово учење ѓо соѓледувале ѝреку чѝѝирѝиите новозавѝѝни еванѓелија. Одлично ги познавале: 'Дејанијата на аѝѝѝолиѝије', 'Аѝокалѝ-

¹⁷ Д-р Вера Антиќ, Низ страниците од јужнословенските книжевности, Наша книга, Скопје, 1977, стр. 76-77.

саѿа на Јован', 'Посланијаѿа на аѿстоѿол Павле'. Обично се движееле ѿстоѿјано со еванѿелието в раце. Најмноѿу ѿо ценеле Јовановото еванѿелие, бидејќи во него Исус Христос се јавувал како слово (логос). Новозавештното еванѿелие ѿо ѿолкувале своевионо, само да докажат дека нивнието ѿвроења се единствено испра-вни“.¹⁸

Основната цел на ваквото богомилско учење, односно движење, на експлицитен начин ја открива Василиј во „Пророкот од Дискантрија“: „...заѿшто има еден идеал ѿшто се вика борба ѿроѿив саѿаната и се ѿшто ѿѿшекнува од него“.¹⁹

1.4.1. Василиј и името vs Теофилакт и реноминацијата

Во таа „борба против сатаната“ се согледува, всушност, функцијата на Богомилството во овој роман кој е изграден врз повеќе конфликтни опозити: Василиј му се спротивставува на Теофилакт, името ѿ се спротивставува на реноминацијата (преименувањето), Богомилството им се спротивставува на христијанските догми, Бог му се спротивставува на ѿволот, доброто се бори против злото, верниците во Охрид му се спротивставуваат на византискиот (ромејскиот) немакедонски Архиепископ. Станува збор за двојство (конфликтни парови), односно дуализам што е основното учење (или верување) на богомилите. Конфликтите ја градат наративната програма во романот.

Уште еден факт оди во прилог на ваквата теза за функцијата на Богомилството во овој роман. Богомилите се залагаат за „човечка правда“ која ќе завладее на угорницата.²⁰ Синтагмата „човечка правда“ со своето богато семантичко јадро, значи меѓу другото и право на секоја индивидуа, на секој човек да го зачува, да го негува и да го манифестира

своето национално име и својата национална припадност. Таквото право им е загрошено (ако не и одземено) на Македонците што значи дека е доведен во прашање најмалку еден сегмент од основната цел на богомилите - човечката правда. Повеќе од функционално е во улога на бранители на таа одземена „човечка правда“ да се стават токму оние кои се најголеми поборници за таа „човечка правда“, а во 10 век тоа се богомилите - Василиј против Теофилакт, името против националното разнебитување.²¹ Предикативноста на Василиј е насочена кон тоа да се зачува името. Предикативноста на Теофилакт, пак, е насочена кон тоа да се уништи до крај тоа име. Значи, и Василиј и Теофилакт се поставени во иста актантна функција - субјекти кои се стремат кон еден ист објект, но со спротивна мотивираност. Достојноството (гордоста) на Василиј и омразата на Теофилакт се мотивите (испраќачите) за таквата предикативност на двата актантни. Нивната насоченост кон ист објект, но со спротивни мотиви и намери, ги генерира категориите напнатост и конфликтност кои се носители на раскажувачкиот тек. На таков начин дуализмот (или богомилското движење) во „Пророкот од Дискантрија“ ја добива улогата на мошне значаен наративен сегмент чија главна функција е да го „оплодува“ дискурсот и да го потенцира основното раскажувачко јадро - борбата на доброто (името) против злото (реноминацијата).

¹⁸ Исто, стр. 90-91.

¹⁹ ПД, стр. 72.

²⁰ ПД, стр. 66.

²¹ Богомилското движење, покрај другото, е и политичко и социјално движење. Името на државата Македонија и името на македонскиот народ е, секако, политичко и социјално прашање. Основната наративна категорија во „Пророкот од Дискантрија“ е името на Македонија и на Македонците. Значи, богомилското движење мошне функционално се вклопува во наративниот setting.

1.4.2. Деградирање на дуализмот = потврда на Богомилството

Василиј во 10 век го проповеда и го шири богомилското учење, па дури и гине за него. Но, Василиј во 20 век, на могилата од Теофилакт, во повеќе наврати демонстрира потсмешливост кон одредени постулати на Богомилството. Во каква функција е негирањето на дуализмот од страна на еден од неговите најголеми поборници, па дури и основоположници?

Во 10 век Василиј е богомилски пророк. Во 20 век истиот Василиј е во одреден степен негатор на Богомилството. Во неговиот лик, значи, е демонстрирано двојство, дуализам. Тоа двојство (дуализам) е основната особеност на Богомилството (дуализмот) што тој го проповедал. Негацијата (потсмешливоста) што Василиј во одредена мера ја демонстрира кон Богомилството, всушност, е потврда на тоа Богомилство. Се соочуваме значи со една парадоксална ситуација: манифестираната недоследност кај Василиј ја потврдува доследноста на Василиј. Тој е дуалист, се жртвува за тој идеал и тој мора да остане таков до крај. Практично да го потврдува дуализмот. Тоа го прави на еден двосмислен, парадоксален начин - со негацијата всушност го потврдува Богомилството, ја потврдува определбата вечно да се бори за „човечката правда“, за името.

1.5. Новозаветен модифициран паралелизам

Во наративната структура на „Пророкот од Дискантрија“ се инкорпорирали (или инволвирали!) новозаветните приказни (мотиви) поврзани со Исус Христос со помош на инструментите на модификацијата. Станува збор за разобличување на чудата на Исус, односно за обид тие чуда да се разгатнат преку еден рационален систем за декодирање. Про-

рокот Василиј, впрочем, е поставен во улога (во функција) на Исус и воочлив е на сите нивоа паралелизмот меѓу богомилскиот проповедник Василиј и новозаветниот месија Исус Христос. Василиј, исто како Исус, е зачат на еден, барем за оние коишто треба да веруваат во тоа, мистичен начин; Василиј има дванаесет ученици; тој, исто како Исус, прави чуда во кои народот верува; исто како Исус е погубен поради своето учење, односно пропагирање и, исто како Исус, воскреснува. Меѓутоа, новозаветните чуда на Исус се покриени со превезот на мистиката, тие остануваат такви и не се растајнуваат. Нивната функција е да ја манифестираат божјата моќ, божјата надмоќ над сè и божјата неприкосновеност. Тоа се чуда и... точка. За разлика од овие чуда на Исус, чудата на Василиј (кои се аналогни со чудата на Исус) се објаснуваат рационално, тие само навидум изгледаат како чуда, а впрочем имаат сосема логични (рационални) објаснувања.

1.5.1. Делата на Исус vs делата на Василиј

Го демонстрираме веќе наведениот паралелизам Исус - Василиј преку споредба на сегменти од Евангелието од Јован од една и од романот „Пророкот од Дискантрија“ од друга страна. Фрагментите ја илустрираат постапката на модификација на новозаветни предикати во романот на Михајловски.

1.5.1.1. Исус со Самарјанката vs Василиј со Асаматчанката

„7. Дојде една жена од Самарија, за да ѝ олни вода. Исус ѝ рече: дај Ми да ишјам.

8. А ученициите негови беа оишиле во ѓраоѝ да куйаѝ храна.

9. Жената Самарјанка Му рече: како Ти, бидејќи Евреин, бараш од мене жена Самарјанка да ишеи? - заишо Евреиите со Самарјаниите не се мешааѝ.

10. Исус њ одговори и рече: кога би знаела ишњо е шњоа дар Божји и Кој е Овој ишњо иши вели: дај ми да ишијам, иши сама би иобарала од Него и Он би иши дал вода жива.

11. Жената му рече: Господи, Ти немаши со ишњо да нацрпаш, а кладенецот е олабок, од каде иак имаши вода жива?

12. Зар си Ти позодем од нашиот ишњоко Јакова, кој ни го даде овој кладенец, и шњој сам ишеше од него, и синовишће негови, и сшокашћа негова?

13. Исус њ одговори и рече: секој ишњо ише од оваа вода, иак ќе ожедни;

14. а кој ише од водата ишњо ќе му ја дадам Јас, во него ќе насшане извор со вода, ишњо ќе ишече во живоит вечен.

15. Жената му рече: Господи, дај ми ишњава вода за да не ожеднувам, нишњу да идам овде за иолнење.

16. Исус њ рече: иди, иовикај го мажа си и дојди ишњука.

17. Жената одговори и Му рече: немам маж. Исус њ рече: иправо кажа дека немаши маж;

18. заишњо иешмина мажи си имала и овој ишњо го имаши сега не иши е маж; иправо рече.

19. Жената Му рече: Господи, гледам дека си Ти иророк.²²

„...И ишогаши од самата ипросирносш и денот, ми се сшори, бувна ишња иреубава Асамашћанка. Во рацешће оржеше две сшомни а снагаишћа, иокриена со ишћенка кошула, се кришеше иред мене. 'Залеј ми да се наишјам!' њ реков и машкоит сшце заишра во мене. А ишња, свесна за својата иривлечносш, бесрамна, можам за ишогаши да кажам, само ме ишогледна жаволски иод око (нели иши велеш дека лушешће се жаволски ишворби?) уишће иовеке ми се доближи и ми рече: 'Како иши, ишњинец во оваа убавина, бараш од мене да иши дадам вода?' Ме возбуди нежшина и ошвореносш и благосшћа ишњо њ ишечеше од зборот.

Прватаи се иочувсшбував неиријашњо во долгата маншја ишњо ја беш ирецуишћил иреку илеки а исиенотш лице со реишћашћа, црна брада уишће иовеке ми се издолжи. 'Да знаеш со кошо зборуваши', њ реков, 'и које шњој ишњо иши бара вода, иши и самата би иобарала вода од него а шњој жива вода би иши дал'. А ишња ми рече: 'Па иши немаши ни со ишњо да залееши, а кладенецот е олабок. Од каде иак ќе најдеш жива вода? Да не си иши позодем и од шолемит наш Самуил којишћо ни го даде кладенецот од којишћо ишеше самит шњој и синоит негов Гаврил и сешшра му Косара и кошшће нивни? Да не си од иеколот?'. Сшшов ишња сшашисан од восшиш, нишшњо вака иорано не ме возбудило како шњој духовит разшор иред кладенецот, на самит ишладне иод шумовитишће иадини на зазелешшот Пелишшер. 'Пеколот за мене е во орушшће луше како ишњо сишурно е и рајот!' реков и сеш иовеке се доближував од ирекрасната жена, 'секој ишњо ќе ише од овој кладенец иак ќе ожедни а кој ќе ише од водата ишњо јас ќе му ја дадам, никогаши нема да ожедни ишњу водата ишњо ќе му ја дадам во него ќе биде извор на вода која ќе ишече во вечен живит'. Боже, како ми нашогаа зборови и како красноречиво, ми се сшори, ја мажешсубав. Но и обрашњо. Зрацишће ишњо болскаа од неа и ишњо го ирава месшотш од убаво ишубаво, ме наишераа да заборавам кој сум, ишњо сум, и на каков суров живит сум се веишћил. Магосанотш сшце го иобеди сшшуренит разум. 'Господине', ми рече, 'дај ми од ишња вода за да не идам иосшшожано да иолнам!'. И ја бакнав. 'Жено', њ реков, 'оди викни го маж иши иа дојди овде'. 'Немам маж!' ми рече и ми се обеси на врат. Тошлотш ишело ми се ишћна иод маншшјаишћа и сешшив како уфунеш ми ишћа кон главата. 'Немаши маж велиши а знам дека иешшшесш си ги имала' реков неишецизно за во секој случај да бидам во иправо. 'Од каде знаеш?' ми ишшшврди и цврешћо ишћажки се во мене ми рече: 'Па иши си иророк! Ти си нависшћина иророк!'. И сеш

²² Евангелие од Јована, 4: 7-21.

и така постојуваше дури ја љубев и леѓнајт нао неа го благословував бога за ваквиот преубав грев“.²³

Очигледна е интенцијата на авторот во романот „Пророкот од Дискантрија“ да се разобличи, да се модифицира новозаветната приказна. Да се протолкува што порационално, што почовечки една „божја постапка“. Да се приземји небесната светост, да им се даде што повеќе човечност на божјите постапки и на божјиот збор. Да се растајни сакралниот збор со импликации од профан карактер.

Дијалогот во Евангелието и дијалогот во романот се идентични. Но, манифестираната предикативност на Исус е спротивна на манифестираната предикативност на Василиј. Во „Пророкот од Дискантрија“ се надградува актантната функција на идентичниот лик. Василиј е пророк, свето лице, но тој во исто време е и човек. Настанува конфликт во него меѓу духовното и телесното, меѓу сакралното и профаното. Профаното ја презема доминантната улога и ја потенцира човечноста на пророкот, односно профаноста во сакралното. Богомилството учеше дека светот е изграден врз двојството, врз дуализмот. Со ваквата предикативност на Василиј се потврдува токму тој дуализам. Ваквата теза се потврдува и со вербалната манифестација на Василиј: „Пеколојт за мене е во оруѓијте луѓе како шито сигурно е и рајој“.²⁴

Воочлива е при споредбата на двата текста (од Евангелието и од романот) и една тенденција за адаптирање (трансформација) на евангелската приказна во романот на Михајловски. Самарјанката од Евангелието се трансформира во Асаматчанка во романот. „Изворот на Јакова“ од Евангелието се трансформира во „кладенецот на асаматските ниви“. „Јаков и

синовите негови и стоката негова“ од Евангелието се трансформира во „големиот наш Самуил и синот негов Гаврил и сестра му Косара и коњите нивни“. Импликацииите изведени по аналогија се очигледни: Ако Евреите си имаат свој завет, свој пророк, свој извор, свои славни предци, свое име, зошто и Македонците да немаат исти такви атрибути? Се алудира, значи, на идентитетот, а како што веќе покажавме, наративната програма во „Пророкот од Дискантрија“ се потпира токму врз проблемот на идентитетот на Македонците и на Македонија. Ваквата трансформирана новозаветна шема, како наративен сегмент, само ја поткрепува и ја надополнува наративната постапка.

1.5.1.2. Лазаровото воскресение vs Воскреснувањето на парикот Лазар

„1. Беше пак болен некој си Лазар, од Витјанија, од местото на Марија и нејзината сестра Марта.

2. А Марија, чиј брат Лазар беше болен, беше онаа, која Го помага Господот со миро и ги избриша нозете Негови со својата коса.

3. Тогаш сестрите нарачаа Го Него, велејќи: Господи, ејте, оној што го милуваш, болен е.

4. Штом чу Исус, рече: оваа болест не е за умирање, туку за слава Божја, за да се прослави Синој Божји преку неа...

6. А кога чу дека е болен, тогаш остана два дена во местото, каде што се наоѓаше.

7. Појдоа им рече на учениците: да оидеме пак во Јудеја.

8. Учениците му рекоа: Рави, сега сакаа да Те убијат со камења, и пак ли тиаму ќе оидеш?

9. Исус одговори: нели дванаесет часови има во деној? Кој оиде дење, не се соишња, зашто ја гледа светлината на овој свет.

²³ ПД, стр. 42-44.

²⁴ ПД, стр. 43.

10. а кој оуди ноќе се соишња, оиши нема светилина во неа.

11. Ова им кажа, и поштоа им рече: Лазар, пријателот наш, засиал; но ќе оишидам да го разбудам.

12. Тогаши учениците Негови рекоа: Господи, ако засиал, ќе оздрави.

13. Исус го рече штоа за смртита негова, а ише мислеа дека зовори за засивање со сон.

14. Тогаши рече Исус открито: Лазар умре;

15. ама се радувам заради вас, зашто не бев таму, штоа да поверувате - штоуку, да отидеме при него...

17. Кога дојде Исус, најде, дека штој веќе четиири дена е во гроб...

21. Тогаши Марта Му рече на Исуса: Господи, ако беше Ти овде, немаше да умре брат ми.

22. Но, и сега знам дека штоо и да посакаш од Бога, Бог ќе ти даде.

23. Исус ѝ рече: штовојот брат ќе воскресне...

38. А Исус пак се нажали во Себе и дојде до гробот.; штоа беше иештера и камен лежеше на неа.

39. И рече Исус: оидете го каменот. Марта, сестрата на умрениот, Му рече: Господи, мириса веќе, оиши четиири дена има како е закопан.

40. Исус ѝ рече: нели ти реков дека ако поверуваши ќе ја видиши славаа Божја?

41. Тогаши го оиднаа каменот каде штоо лежеше умрениот. А Исус ги оиднаа очите нагоре и рече: Оче, Ти благодарам, оиши ме послуша.

42. А Јас знаев дека Ти секогаши Ме слушаш; но ова го реков заради народот штоо штоо наоколу, за да поверуваат дека Ти си Ме прашил.

43. Кога го рече ова, извика со висок глас: Лазаре излези надвор!

44. И излезе умрениот, завијкан во платно по рацете и нозете, а лицето

забрадено со крва. Им рече Исус: одвијкајте го и оставете го да оуди".²⁵

„...Тогаши стигна глас до мене дека Лазар е смртно болен. Веќе бев дамна наумил да дојдам во Охрид зашто штоку таму, во центарот на нашето духовно живеење, штебаше да се испроба силата на нашето учење... Вестта за иешката болест на Лазара штоо ми ја испрати Марта само ја забрзаа оваа неопходност и веднаш штегна за Охрид. Јас бев веќе познаат како врач-лекар и илјадници ми веруваа во мојата исцелителна моќ штоо по видено штоо по чуено, а најмногу од сите Марта која, две години пред штоа, кога ме прими во белошто одајче од изнајмената кука на периферијата од градот во која ги примаше сите свои муштери, ме намачка со миро и ми ги избриша уморните нозе со својата долга, кадрава коса. Прост ми штоо вака завиено, метафорички зворам за својот штег зрв со жена, но многу од реиторските вештини ги презедов од штебе...

Тегнаме веднаш кон изнајменото соиче на Марта. Мнозина охридани беа дојдени на светието. Кога се расчу дека дошол Василе сите се поштегнаа и направија место пред ордениот ковчег ставен на ордениото масиче среде одајчето. Марта, убава и иривлечна во својата бескрајна штага, ми приде и ми рече 'Тој умре'. Го погледав лицето на Лазара. Беше бледо и исцено како мотто. Од вратот надолу невидливошто тело гробо ишкнашо во штегниот кидур му беше окрпено со бел чаршав на којшто беше веќе фрлена сребрената иаричка штоо штебаше да му илати на Харона за иревозот преку Ахерон. Реков: 'Кој оуди денски не се соинува зашто ја гледа светилината на светов а кој оуди ноќе, се соинува зашто во него нема светилина. Лазар пак ќе оуди денски. Лазар не е мртв. Тој е само болен'. Го реков ова не оиши верував во чуда штоуку зашто знаев дека мојот пријател е

²⁵ Евангелие од Јована, 11: 1-44.

еишлейиичар. Наиаоиие ишо му ооагаа оу време на време, по оенои кога ши му ги зеде имошои и честиа фрлајки ја во бесчестиа сестира му, сшанаа сè почести и понабрзу го фрлаа во подолги безознанија со сиие жрчења и пени ишо му излегуваа на усша. Знаев дека и сега ќе се врати. Му иријов, го файив за раце и му реков: 'Сшани Лазаре!'. И шој на часои се исрави и сшана па дури и се расирикажа со насобраниои народ. Мнозина шогаи ми поверуваа но некои ушше рано изуширинаиша ошрчаа и ше извесшија за чудои ишо го сшорив".²⁶

Цитатите и парафразите земени од Евангелието од Јован во „Пророкот од Дискантрија“ имаат функција да ја потенцираат насоченоста на нарацијата кон чудата на Исус, односно да ја декодираат постапката на модификација. Разобличувањето на чудото се врши со аналогни инструменти како во претходниот пример. Нешто слично се случува со многу други чуда на Исус кои во романот му се припишуваат на Василиј, но тие чуда самиот Василиј ги разоткрива, ги толкува, им придава логично (рационално) причинско-последично појаснување. Ја разоткрива мистеријата на нивната генеза.

(продолжува)

²⁶ ПД, стр. 49-52.

ISSN 0038-5972